

LUND UNIVERSITY

Att tänka, tala och skriva om musik – och en verktygslåda därtill

Lamberth, Marion

Published in:

<http://musikforskning.se/konferenser/2009/abstracts.pdf>

2009

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Lamberth, M. (2009). Att tänka, tala och skriva om musik – och en verktygslåda därtill. I <http://musikforskning.se/konferenser/2009/abstracts.pdf>

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Musikvetenskap idag – Lund, 9 – 11 juni 2009

Abstract:

Att tänka, tala och skriva om musik – och en verktygslåda därtill

Av FD Marion Lamberth, Lunds universitet, institutionen för kulturvetenskaper, avdelning musikvetenskap

Under de senaste decennierna har vi inom musikvetenskapen sett en ivrig diskussion kring hur man ska tänka, tala och skriva om musik. Den positivistiska synen på musik, som behandlar musik enbart på musikens villkor, håller numera på att tonas ner till förmån av uppfattningen att musik inte kan lösryckas från sina kontexter. Det senare synsättet har resulterat dels i *New Musicology* (med t ex Susan McClary som föreläsare), med betoning på musikens sociala kontexter, i synnerhet av marginaliserade grupper – dels i *Musical Hermeneutics* (med t ex Leo Treitler och Lawrence Kramer som föreläsare), med en bredare hänsyn till relevanta kontexter. Gemensamt för dessa riktningar är att de värnar om tolkningen av musik, alltså om en förståelse för musikens innehåll snarare än om en beskrivning av hur musiken fungerar.

I mitt paper kommer jag att presentera en litterär tolkningsmodell som med fördel kan användas för att tänka, tala och skriva om musik. Modellen, som har utvecklats av litteraturvetaren Anders Palm, kombinerar olika hermeneutiska inriktningar på ett pragmatiskt sätt utan att överbelastas av en alltför teoretisk begreppsapparat. Jag har använt mig av den i min avhandling om interaktionen mellan liv och verk hos Arnold Schönberg (Peter Lang Verlag, 2008).

Föredrag

Det här föredraget handlar alltså om musikalisk hermeneutik, eller om ”konsten att förstå och tolka musik”. Med målet att tänka, tala och kanske skriva om musik handlar den musikaliska hermeneutiken inte om en *subjektiv-emfatisk* utan om en *intellektuell* förståelse som vi kan dela med andra antingen i ord eller i skrift.

Under mitt avhandlingsarbete har jag stött på en litterär tolkningsmodell som visar sig synnerligen användbar för att komma igång med en argumentation kring musik utan att riskera förlora sig i ett antingen subjektivt svammel eller ett fackspråk som bara få förstår sig på (exempel: Schenker-analys). Modellen är framtagen av litteraturvetaren Anders Palm och har som kärna en enkel kommunikationskedja, med *författare*, *text* och *läsare* istället för *sändare*, *medium* och *mottagare*. När vi talar om musik kan denna kedja heta *upphovsman* (eller *kompositör*), *musik* och *recipient* (det är vi som lyssnar, läser, skriver, resonerar eller realiserar musik på ett eller annat sätt). Budskapet av denna modell är tydligt: musik, eller

litteratur, konst, arkitektur, livsstil etc förekommer inte i ett vakuum, utan alla dessa ”texter”¹ är inbundna i ett komplext sammanhang av olika determinanter, såsom *tid* och *värld* (eller tid och rum), *encyklopedi* (eller kunskap), *ideologi* och *intertexter* eller *interartefakter*.

Tillkommer begreppet *språk* som i fallet med musik är dels det material musik består av, dels alla våra samlade musikaliska analysverktyg och övriga fackkunskaper.

För att *beskriva* musik räcker det oftast att vi rör oss mellan text och musik. Men för att *förstå* och *förklara* musik behöver vi ta hänsyn till allt fler kontexter. Till exempel: vem var upphovsmannen, vilken tid och vilket rum tillhörde hon/han, vilken utbildning och bildning hade hon/han, och vilken ideologisk hållning intog hon/han? Och hur är det med möjliga interartefakter, eller *referenser* och *influenser* av olika art? Och hur är det med oss, recipienterna? Glöm möjligheten att komma fram till en objektiv tolkning! Nej, den finns helt enkelt inte, eftersom vi alla är inbundna i var sin tid och rum, kunskap, ideologi, och att vi har alla olika referenser och influenser. Men dessa differenser till trots kan vi ändå komma fram till en förståelse för musik som vi kan förmedla till andra *på goda grunder*, eftersom vi åberopar ett antal fakta som är verifierbara av vem som helst.

Låt mig ge ett praktiskt exempel: Arnold Schönbergs sång opus 20 *Herzgewächse*

Herzgewächse (Maurice Maeterlinck)

Meiner müden Sehnsucht blaues Glas
deckt den alten unbestimmten Kummer
dessen ich genas,
und der nun erstarrt in seinem Schlummer.

Sinnbildhaft ist seiner Blumen Zier:
Mancher Freuden düstre Wasserrose,
Palmen der Begier,
weiche Schlinggewächse, kühle Moose,

eine Lilie nur in all dem Flor,
bleich und starr in ihrer Kränklichkeit,
richtet sich empor
über all dem blattgeword'nen Leid.

Licht sind ihre Blätter anzuschauen,
weißen Mondesglanz sie um sich sät,
zum Krystall dem blauen
sendet sie ihr mystisches Gebet

---

¹ “Text” is a human-readable sequence of characters and the words they form can be encoded by others.

Arnold Schönbergs sång opus 20 *Herzgewächse*

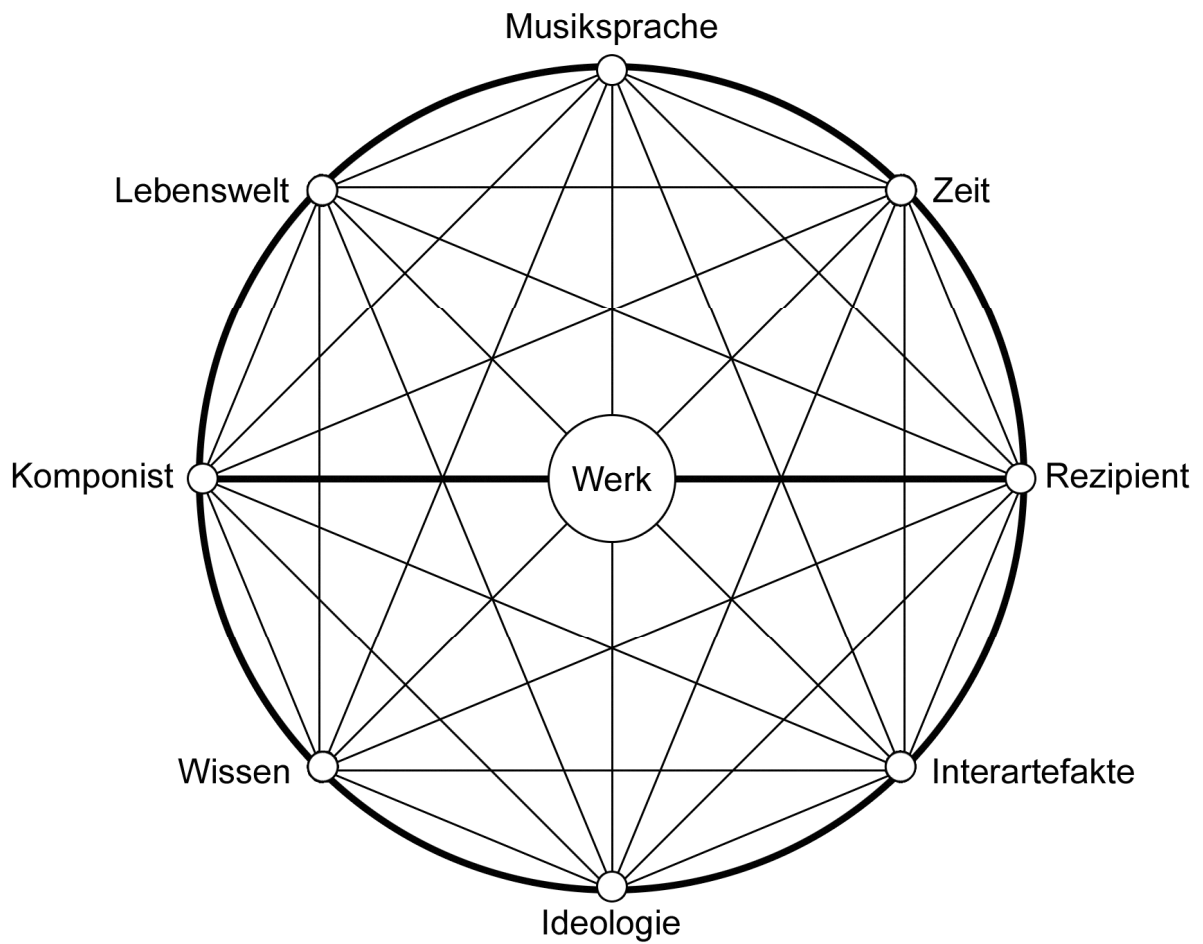
//M. Lamberth

- ett hermeneutisk närmande enligt Palms modell

Upphovsman	Arnold Schönberg (1874-1951), österrikisk tonsättare, modernist, känd som skapare av 12-tonns-metoden
Kunskap	Schönberg var självlärd, fick vissa impulser av sin blivande svåger, dirigenten och tonsättaren Alexander Zemlinsky (1871-1949), med rötter i både Wagners och Brahms' estetik
Musik	<i>Herzgewächse</i> ("hjärteväxter") opus 20, en sång med text av den belgiske symbolisten Maurice Maeterlinck (1862-1949)
(Musik)språk	atonal ovanlig besättning: harpa (den bibliska kungen Davids instrument), harmonium (sakral instrument) och celesta ("den himmelska") – kan tolkas symboliskt Klangbilden (mörk-ljus) och sångrösten följer innehållet i texten
Tid	<i>Herzgewächse</i> skrevs i december 1911 på inbjudan av Kandinsky (1866-1944) och Marc som bidrag till deras konstalmanack <i>Der blaue Reiter</i> (1912). Schönberg är då inne i sin atonala period sedan 1908; han börjar skriva i tolvton omkring 1923. Inom måleri i Österrike: expressionism men även naivism och början till abstrakt måleri (Kandinsky) Inom litteraturen: Schnitzler, v Doderer, Musil – skriver om "nya" tider, "ny"moral, "nya" kvinnor övrigt: Nietzsche (1844-1900), Freud (1856-1939)
Rum	Schönberg var född i Wien och bodde fram till 1933 omväxlande i Wien och Berlin, vid tillfälle för <i>Herzgewächse</i> i Berlin. (Dog i USA) Kandinsky hade närmat sig honom per brev efter att ha hört hans <i>Pianostycken opus 11</i> i München med en kommentar som (ungefär) "vi är av samma virke". Detta erkännande blev en vändpunkt för Schönberg, en öppning åt ett nytt håll (se nedan). Hans rykte som kompositör (avantgardist) var fö inte det bästa efter ett antal skandalkonserter sedan 1907, vilket resulterade i att han uppförde sina kompositioner helst inom en sluten krets. Privat hade han upplevt en kris 1908 (äktenskapskris) som bearbetades successivt åren därefter (bl a med <i>Erwartung</i> och <i>Die glückliche Hand</i>). Det märks tydligt i hans textval. Texten av <i>Herzgewächse</i> markerar vändpunkten: den gamla sorgliga tiden är över, en ny tid (av mysticism, och senare religiositet) börjar.
Ideologi	
Interartefakter	Maeterlinck? Kandinsky? Färger? Symboler?
Recipient	

Bilaga:

Palms modell över musikförståelsens primärfaktorer

Anders Palm: „Att tolka texten“, in: Staffan Bergsten (red.): *Litteraturvetenskap – en inledning* 2002, S.189-203